

Prof. dr. Mirko Pejanović, profesor emeritus
Dopisni član Akademije nauka i umjetosti Bosne i Hercegovine /
Academy of Science and Arts of Bosnia and Herzegovina
Corresponding Member

UDK 342.7 (049.3)

**CJELOVITA NAUČNA STUDIJA O NASTANKU I
RAZVOJU LJUDSKIH PRAVA¹**

**THE COMPLETE STUDY OF HUMAN RIGHTS
ORIGIN AND DEVELOPMENT²**

Sažetak

*Tekst je prikaz knjige **Pravo na udruživanje, političke partije i nevladine organizacije u savremenom pravno-političkom sistemu, uporednom i međunarodnom pravu** autorice dr. Rebeke Kotlo (University Press, Sarajevo, 2017).*

Summary

*This text is the review of a book **The Right of Association, Political Parties and Non-Governmental Organizations in the Contemporary Legal and Political System, Comparative and International Law** by Dr. Rebeka Kotlo, University Press, Sarajevo, 2017.*

Knjiga pod naslovom „Pravo na udruživanje, političke partije i nevladine organizacije u savremenom pravno-političkom sistemu, uporednom i međunarodnom pravu” autorice doc. dr. Rebeke Kotlo predstavlja cjelovitu naučnu studiju o nastanku i razvoju ljudskih prava od sedamnaestog i osamnaestog stoljeća do savremenog doba. Autorica promatra ljudska prava i slobode, utemeljene aktima Organizacije ujedinjenih naroda i Vijeća Evrope nakon Drugog svjetskog rata, kao socijalni okvir za ustavnopravnu

¹ Prikaz knjige ***Pravo na udruživanje, političke partije i nevladine organizacije u savremenom pravno-političkom sistemu, uporednom i međunarodnom pravu*** autorice dr. Rebeke Kotlo.

²The review of a book ***The Right of Association, Political Parties and Non-Governmental Organizations in the Contemporary Legal and Political System, Comparative and International Law*** by Dr. Rebeka Kotlo

institucionalizaciju ljudskih prava i sloboda u sferi političkog udruživanja građana u političke stranke, te udruživanje građana u nevladine organizacije, interesne asocijacije. Poseban doprinos u izvedenom istraživanju autorica doc. dr. Rebeka Kotlo postiže elaboracijom uporednih ustavnopravnih određenja prava na političko udruživanje i ulogu političkih stranaka u ustavima zemalja članica Vijeća Evrope.

Kao što autorica naglašava, normiranjem, garantovanjem, uživanjem i efikasnom zaštitom temeljnih političkih prava: slobode (političkog) udruživanja i djelovanja, prava na mirno okupljanje, slobode izražavanja i prava na informisanje, prava na učešće u vlasti i učešće u zajednici i slobode javnog i političkog djelovanja, omogućava se i djelovanje, interakcija i sinergija ključnih kolektivnih aktera savremenog pravno-političkog sistema: političkih partija, nevladinih organizacija, interesnih asocijacija, medija, javnog mišljenja ali i, prije svega i najbitnije, građanina kao individue. Autorica ističe da se slobodom javnog i političkog djelovanja, koja je – kao temelj participativne demokratije – određena uživanjem temeljnih političkih prava iz kojih se izvodi, definiše i omogućava uloga civilnog društva u demokratskim procesima, daje se temelj aktivnom građanstvu, podstiče se jačanje marginalizovanih i posebno osjetljivih grupa, te se povećava odgovornost vlasti, što čini osnov i kvalitet participativne demokratije. Također, situiranjem ključnih aktera političkog sistema, posebno: političkih partija, nevladinih organizacija, interesnih asocijacija, medija, javnog mišljenja ali i, prije svega i najbitnije, građanina kao individue, u važeći pravni okvir, komparacijom relevantnog pravnog okvira sa zahtijevanim međunarodnim normama i standardima i imajući na umu društveno-politički kontekst i mogućnosti implementacije njihovih aktivnosti u praksi, mogu se sagledati stvarni dometi ali i ograničenja slobode javnog i političkog djelovanja.

U prvom dijelu knjige autorica analizira pojam, sadržaj i značaj ljudskih prava, sa posebnim osvrtom na temeljna politička prava, evoluciju ljudskih prava od antičke Grčke do danas, pitanja odnosa suverenosti državne vlasti i ljudskih prava, ograničenja ljudskih prava i osnovnih sloboda, ljudskih prava u državi i savremenim međunarodnim odnosima i pravu; naglašava značaj Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i fundamentalni karakter ljudskih prava; daje zaključno razmatranje o ljudskim pravima, a potom detaljnije analizira pravo na udruživanje u kontekstu odnosa sa drugim političkim pravima, kao i sadržaj, obim i značaj prava na mirno okupljanje, slobode izražavanja i prava na informisanje te prava na učešće u vlasti i učešće u zajednici.

U drugom dijelu pod naslovom „Pojam, značaj i uloga, interakcija i sinergija ključnih kolektivnih aktera savremenog pravno-političkog sistema“ autorica analizira pojam, nastanak, transformaciju, funkcije, ulogu i značaj političkih partija, detaljnije prezentira određenje političkih partija u savremenim ustavima, daje prikaz normativnih rješenja i prakse u radu organa i mehanizama za kontrolu i zabranu rada i djelovanja političkih partija. Sljedeće poglavlje posvećeno je nevladinim organizacijama: pojmu, ulozi i značaju nevladinih organizacija, građanskom aktivizmu, participatornoj demokratiji, građanskom obrazovanju i političkoj kulturi, ulozi nevladinih organizacija u kreiranju javnih politika, unapređenju pravnog okvira, statusa i jačanju marginalizovanih i posebno osjetljivih grupa te međunarodnim nevladinim organizacijama u savremenom pravno-političkom sistemu, međunarodnom pravu i međunarodnim odnosima.

U pristupu teorijskoj elaboraciji odabranih pitanja u sadržaju knjige autorica koristi relevantnu, savremenu pravnu i političku literaturu. Usto, autorica analizira i interpretira glavne odrednice dokumenata o ljudskim pravima Organizacije ujedinjenih nacija i Vijeća Evrope (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Organizacije ujedinjenih naroda iz 1948, Pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama). Elaborira se više pravno-političkih dokumenata koji se odnose na ukidanje diskriminacije ljudi po bilo kom osnovu.

U određenju pojma i značaja temeljnih ljudskih prava autorica doc. dr. Rebeka Kotlo potcrtava da se klasična politička prava i slobode smatraju za politička prava koja uključuju: slobodu mišljenje, govora, vjeroispovijesti, okupljanja, udruživanja, pravo na informisanje, aktivno i pasivno biračko pravo, pravo na demokratske izbore i političke predstavnike, pravo na učešće u vlasti, u javnom i političkom životu. Autorica nadalje konstatuje da i građanska i politička prava počivaju na nekoliko pretpostavki: narodni suverenitet, podjela vlasti, pravna država i vladavina prava.

Građanski aktivizam je posebno značajan za demokratski razvoj društva. Taj aktivizam nalazi svoju opstojnost u lokalnim zajednicama, jer se građani u tim zajednicama interesno vežu za potrebe koje treba ostvariti. Pritom je veoma važna misao Džona Stjuarta Mila da je obavješteno i aktivno građanstvo uslov za participaciju građana u odlučivanju o javnim poslovima. Autorica razmatra i ulogu međunarodnih nevladinih organizacija. Pritom konstatuje da međunarodne organizacije čini nezamjenjivu komponentu međunarodnog političkog sistema. Ove organizacije su nosioci međunarodne saradnje u više oblasti svog djelovanja.

Knjiga po svom sadržaju predstavlja cjelovitu studiju u kojoj se naučno zasnivaju temeljna politička prava i to u društveno-istorijskom kontekstu njihovog nastajanja i evolucije do oblika pojavnosti u savremenom dobu.

Pravo na političko udruživanje čini pravni osnov nastanka i djelovanja političkih stranaka koje se bore za vlast. Na temelju prava na udruživanje osnivaju se i djeluju udruženja i asocijacije, koji se ne bore za vlast, ali imaju uticaja na vlast. To su u pravilu: nevladine organizacije – udruženja građana i fondacije.

Poseban značaj za demokratiju, vladavinu prava i ljudska prava imaju nevladine organizacije u oblasti ljudskih prava, a posebno one nevladine organizacije koje se bave promocijom ljudskih prava i monitoringom ostvarivanja prava na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini.

U svojoj knjizi autorica daje uporedni pregled ustavnog određenja prava građana na udruživanje. Izveden je uvid u određenje o pravu udruživanja u ustavima: Austrije, Belgije, Bugarske, Danske, Estonije, Finske, Italije, Latvije, Litve, Luksemburga, Mađarske, Makedonije, Moldavije, Nizozemske, Njemačke, Slovačke, Slovenije, Španije i Švajcarske.

Ulogu političkih partija u predstavničkoj demokratiji autorica određuje u nekoliko elemenata. Političke stranke legitimiraju politički poredak sudjelovanjem na izborima. Stranke biraju i kontrolišu članove zakonodavnog tijela i učestvuju u procesu izgradnje i oblikovanja političke volje građana. Političke stranke kontrolišu vršenje državne vlasti. One oblikuju javne politike na temelju svojih ideologija. U svojoj knjizi autorica daje širi pregled stajališta najpoznatijih teoretičara društvene uloge političkih stranaka. Riječ je o ovim teoretičarima: Edmundu Burkeu, Josephu Schumpeteru, Sartoriju Đovaniju, M. Duvergeru. Autorica analizira i reinterpreтира teorijska stajališta i Maxa Webera o ulozi političkih stranaka.

Autorica je izvela šire određenje političkih stranaka u savremenim ustavima. Izvedeno je i uporedno ustavnopravno određenje stranaka. Autorica je izvela i širi pregled ustavnopravnih rješenja u evropskim zemljama o mehanizmima za kontrolu i zabranu rada i djelovanja političkih partija. Izložen je i pregled ustavne prakse u postupcima zabrane rada političkih stranaka. U ovom kontekstu posebno je analizirana praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu zabrane rada političkih stranaka.

Nevladine organizacije su elaborirane u vidu zasebne cjeline u knjizi. Autorica u razmatranju uloge nevladinih organizacija u kontekstu slobodnog udruživanja građana polazi od stajališta da su nevladine organizacije važan segment socijalne infrastrukture javne sfere. Kao ključni akteri civilnog društva nevladine organizacije imaju važnu ulogu u zemljama tranzicije, a naročito u razvijanju procesa participacije građana u odlučivanju o javnim

poslovima u lokalnim zajednicama. Vršeći pritisak na strukture državne vlasti, nevladine organizacije doprinose demokratizaciji društva i sprečavanju birokratizma u vršenju uloge državne uprave.

Strukturu civilnog društva autorica razmatra unutar stanovišta Vukašina Pavlovića, teoretičara civilnog društva. Unutar civilnog društva, prema V. Pavloviću, postoje tri nivoa: građani kao pojedinci, udruženja građana, društveni pokreti i građanske ustanove te javnost.

Funkcije nevladinih organizacija autorica strukturira u više aspekata: uslužna funkcija, funkcija monitoringa vlasti, funkcija političke participacije, funkcija korekcije vlasti, medijacijska funkcija, edukacijska funkcija i funkcija razvoja civilne javnosti, socijalizirajuća i zaštitna funkcija. U kontekstu razmatranja uloge civilnog društva posebno je obrađen građanski aktivizam, participatorna demokratija i politička kultura.

Sloboda izražavanja i mediji jedan je od segmenata koje u knjizi razmatra autorica. U savremenom svijetu globalizacije mediji, kao oblici javnog komuniciranja, posreduju u sticanju spoznaje o društvenim kretanjima u cjelini svijeta. Ono što je najbitnije jeste da slobode izražavanja nema bez djelatnosti slobodnih medija. U printanom i elektronskom obliku savremeni mediji dominantno utiču na oblikovanje javnog mnijenja u jednom društvu. Kao subjekti oblikovanja javnog mišljenja mediji postaju nezamjenjivi u oblikovanju volje građana u izboru zastupnika u zakonodavna tijela. Socijalna uloga medija ispoljava se u tome što omogućuje građansku upućenost u javne poslove i participaciju građana u lokalnim javnim poslovima.

Knjiga će dobiti važno mjesto u akademskoj zajednici u procesu edukacije studenata pravnih, političkih i drugih fakulteta društvenih nauka. Knjiga će dobro doći i za edukaciju pripadnika političkih stranaka i nevladinih organizacija.